

Η ΚΥΡΑ ΤΗΣ ΛΑΠΗΘΟΥ

«Εγώ ότι έκαμα,
το έκαμα για να

έχω
ένα καλό
απέναντι
στο Θεό!»

Λάπηθος: Δήμος της επαρχίας Κερύνειας που μετά την εισβολή του Αττίλα στην Κύπρο, τον Ιούλιο του 1974, δεν ελέγχεται πλέον από την Κυπριακή Δημοκρατία

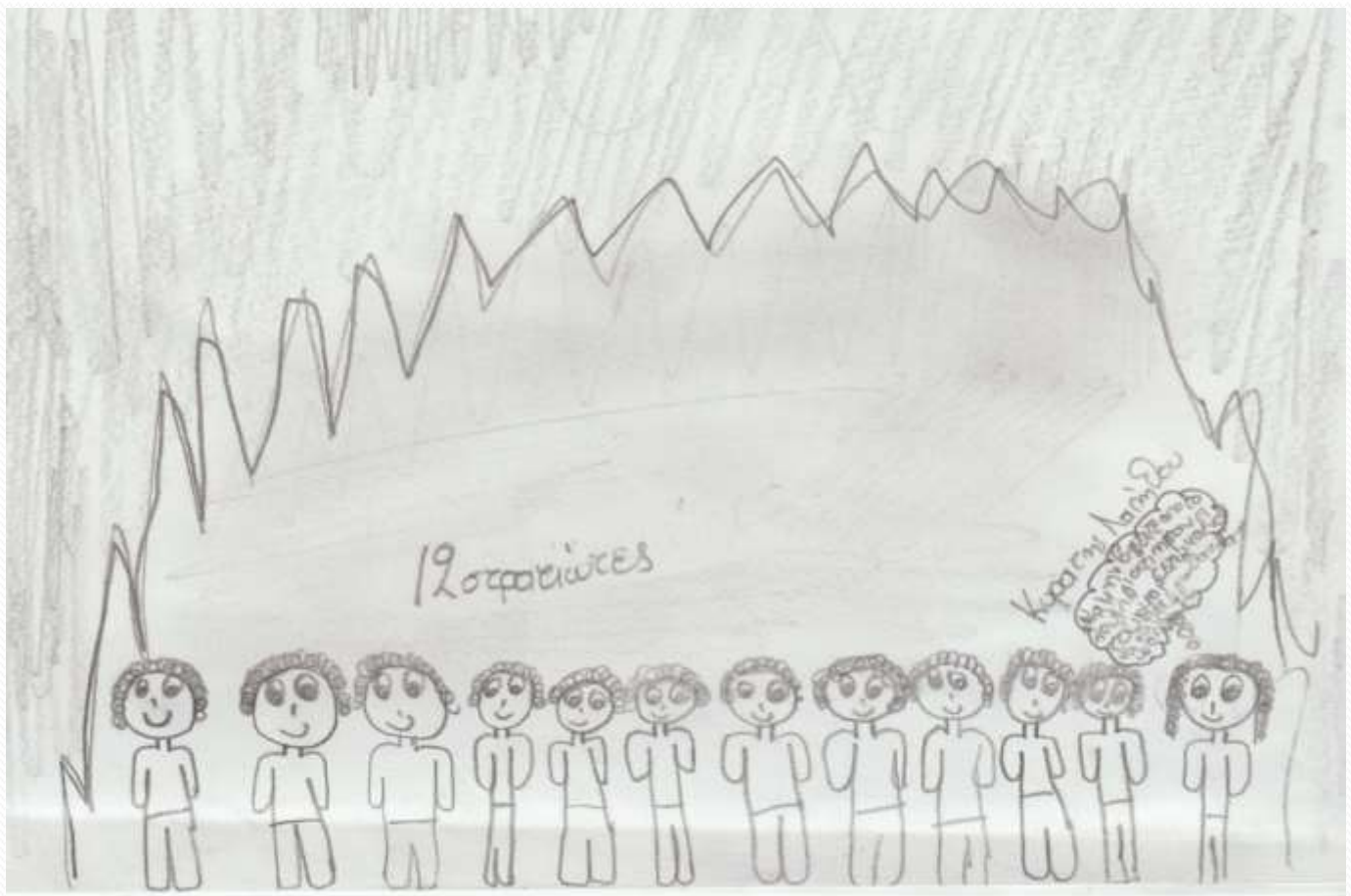

Ευφροσύνη Προεστού: Η κυρά της Λαπήθου, η ΜΑΝΑ της Κύπρου. Γεννήθηκε εκεί τον Αύγουστο του 1903. Ήταν μαία και εξάσκησε το επάγγελμά της στην ευρύτερη περιοχή της Λαπήθου. Τη διέκριναν φιλόανθρωπα αισθήματα και θρησκευτική πίστη, γι' αυτό και βοηθούσε πάντα τους συνανθρώπους της.

Έγινε η μάνα και η προστάτιδα δώδεκα εθνοφρουρών που κρύβονταν σε σπηλιά στο κέντρο της Λαπήθου και τους τροφοδοτούσε με φρεσκομαγειρεμένο φαγητό μέχρι τη μοιραία ημέρα που συνελήφθησαν από τους Αττίλες.

Στη μάχη της Λαπήθου στις 6 Αυγούστου 1974, δώδεκα στρατιώτες αποκόπηκαν και έμεινα εγκλωβισμένοι πίσω από τις εχθρικές γραμμές. Όλοι τους κατάγονταν από περιοχές εκτός της επαρχίας Κερύνειας και δεν γνώριζαν τη Λάπηθο. Η κυρά Φροσύνη που τους βρήκε, στάθηκε δίπλα τους σαν μάνα. Τους έκρυψε, τους τάισε. Εκείνο τον Αύγουστο απέκτησε άλλα δώδεκα παιδιά.

«Στις 6 του Αυγούστου από τις 3.00 τα ξημερώματα άρχισαν οι εκρήξεις. Κατά τις 11 ήρθαν δώδεκα παιδιά μέσα στο σπίτι μου. Εράγισεν η καρδιά μου. Έκρουζαν τα δέντρα, εσκοτείνιαζεν η Λάπηθος, νόμιζαν ότι εχαλούσαν τα βουνά. Ήταν όλοι δεκαοχτώ χρονών.»

- Γιαγιά, σώσε μας.
- Πού να σας βάλω γιε μου;
- Κάπου που να μην μας βρουν.
- Γιε μου, αν θα γλυτώσετε έχει ένα υπόγειο λαγούμι εδώ δίπλα. Εκεί να κρυφτείτε.

«Εμπήκαν εκεί μέσα. Η Λάπηθος έπηξε από το στρατό. Εγώ έκαμνα πίττες στη σάτζιη, έβαζα σε μια τσάντα ό, τι άλλο είχα και τα έβαζα σε ένα καλάμιώνα. Στις 8 Αυγούστου ήρθαν οι Τούρκοι στο σπίτι μου. Μπήκαν μέσα δεκαπέντε με κάσκες. Ήμουν μάμμη σαράντα χρόνια μέσα σε χωριά τούρκικα. Ήξερα τη γλώσσα τους».

- Όλοι έφυγαν, εσύ γιατί δεν έφυγες κοκκώνα;

- Άκουσα εις το ράδιο ότι εν να έρτει ο τουρκικός στρατός να φέρει την ειρήνη και την έκκληση να μείνουν ούλοι οι Έλληνες στα σπίθκια τους. Όπου θέλετε γιε μου εγώ πάω, αλλά να σας παρακαλέσω να με αφήσετε σπίτι μου τζιαι εν να 'ρτουν οι κόρες μου να με πάρουν.

- Φεύγουμε. Εσύ έμπα έσσω τζιαι κλείσε την πόρτα.

«Αυτόν τον στρατιώτη τον ήξερα, τον είχα γεννήσει εγώ.»

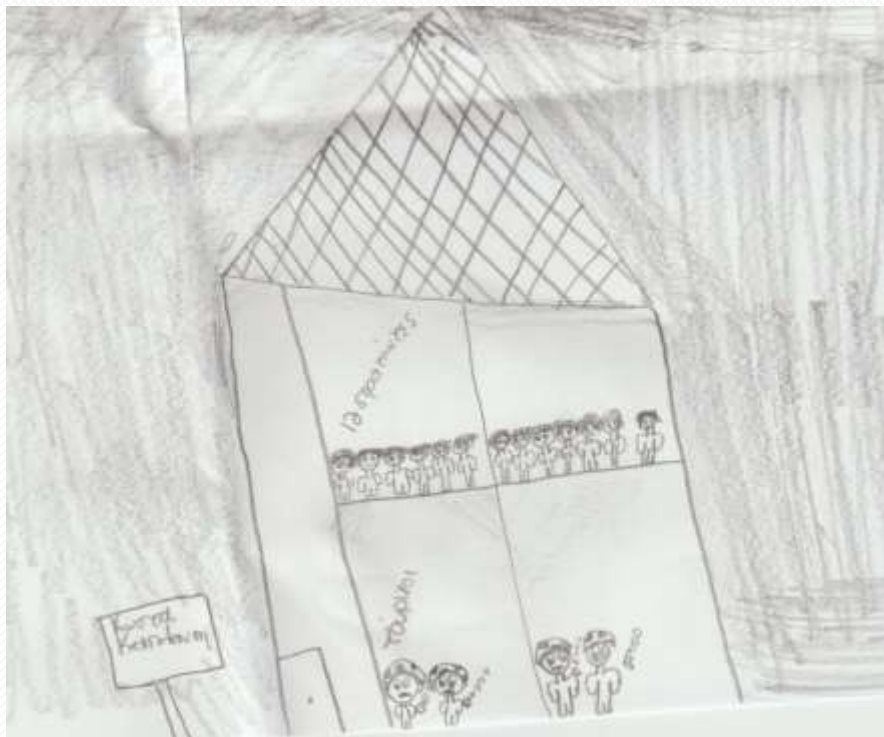
«Την νύχτα πήγα στη σπηλιά, συνάντησα τους δώδεκα και τους είπα»

- Να μη βγείτε από το λαούμι, γιατί ήρταν οι Τούρκοι. Έστω και ένας να χαθεί, εγώ θα κλαίω ώσπου ζω. Προσέξτε κι εγώ θα σας φροντίζω όσο μπορώ.»

Οι μέρες περνούσαν και η αμέριστη υποστήριξη της κυρά Φροσύνης στους δώδεκα στρατιώτες συνεχιζόταν, μέχρι την επάνοδο μεγάλου αριθμού Τούρκων στις 4 Σεπτεμβρίου, οι οποίοι επιχείρησαν πιο εντατικές έρευνες στα γύρω σπίτια. Έσπευσε τότε να ειδοποιήσει τους στρατιώτες να εγκαταλείψουν το χώρο της σπηλιάς το ταχύτερο για να μην συλληφθούν.

Αυτοί βγήκαν από το λαγούμι και όταν διαπίστωσαν ότι όλη η γύρω περιοχή ήταν αποκλεισμένη, μπήκαν προσωρινά στο σπίτι του Κώστα Καπλάνη. Έγιναν όμως αντιληπτοί από τους Τούρκους, οι οποίοι όρμησαν στο σπίτι πυροβολώντας.

Η κυρά Ευφροσύνη, όπως ήταν αναμενόμενο συνελήφθη και οδηγήθηκε αρχικά στον αστυνομικό σταθμό του Αγίου Λουκά, όπου υποβλήθηκε σε φρικτά βασανιστήρια για να ομολογήσει. Όμως αυτή δεν άνοιξε στο στόμα της. Κράτησε κρυφή οποιαδήποτε λεπτομέρεια αφορούσε τους δώδεκα νέους. Την έδεσαν γυμνή σε ένα στρατιωτικό τζιπ και την έσερναν μέσα στους δρόμους για να ομολογήσει την κρυψώνα τους. Όμως αυτή δε λύγισε. Παρά το διασυρμό δεν της πήραν ούτε λέξη.

«Έβαλαν με μες σε μια κάμαρη που είχαν πεθάνει τα ξημερώματα δύο γέροι. Η κάμαρη γεμάτη αίματα. Εχτυπούσαν με. Έμεινα αναίσθητη. Η μίσση μου πάντα ήταν ολόμαυρη. Εκλωτσούσαν με με τα παπούτσια μες στα μάθκια. Εφκάλαν μου την καδένα που είχα στο λαιμό με τον σταυρό τζιαι έβαλαν με να φτύνω παν τον σταυρόν.»»

Τα βασανιστήρια και ο εξευτελισμός συνεχίστηκαν μέχρι που την αναγνώρισε ένας από τους ανακριτές. Ήταν και αυτός Τουρκοκύπριος της περιοχής του οποίου βοήθησε τη μάνα να τον γεννήσει. Προφανώς τη λυπήθηκε και για τούτο το λόγο σταμάτησαν οι ανακρίσεις, τα απάνθρωπα βασανιστήρια και, ενδεχομένως, ο θάνατος της κυράς Ευφροσύνης. Οδηγήθηκε στη συνέχεια στις φυλακές του κάστρου της Κερύνειας, με το μαρτύριό της να συνεχίζεται μέχρι να αφεθεί ελεύθερη για να επιστρέψει στη Λάπηθο. Από το χωριό της εκδιώχτηκε τον Μάιο του 1975 για να πεθάνει στην προσφυγιά 18 χρόνια αργότερα στις 17 Απριλίου 1993 σε ηλικία 93 ετών, με τον καημό πάντα της επιστροφής.

Τα Κυπριακά Ταχυδρομεία το 2021 κυκλοφόρησαν αναμνηστική σειρά «Η κυρά της Λαπήθου Ευφροσύνη Προεστού». Προς τιμήν της έχει αφιερωθεί η οδός Ευφροσύνης Προεστού δίπλα στο πάρκο της Κερύνειας στην περιοχή Έγκωμη της Λευκωσίας. Ο Δήμος Λαπήθου μαζί με τους δώδεκα στρατιώτες που επέζησαν έστησαν την προτομή της στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας για να ατενίζει από εκεί τον Πενταδάκτυλο ώσπου να έρθει η ευλογημένη ώρα της λευτεριάς.

Και οι δώδεκα στρατιώτες που γλύτωσαν την είχαν ως μητέρα τους. «Το ότι ζούμε σήμερα, το χρωστάμε στην κυρά Φροσύνη» θα λένε για πάντα!

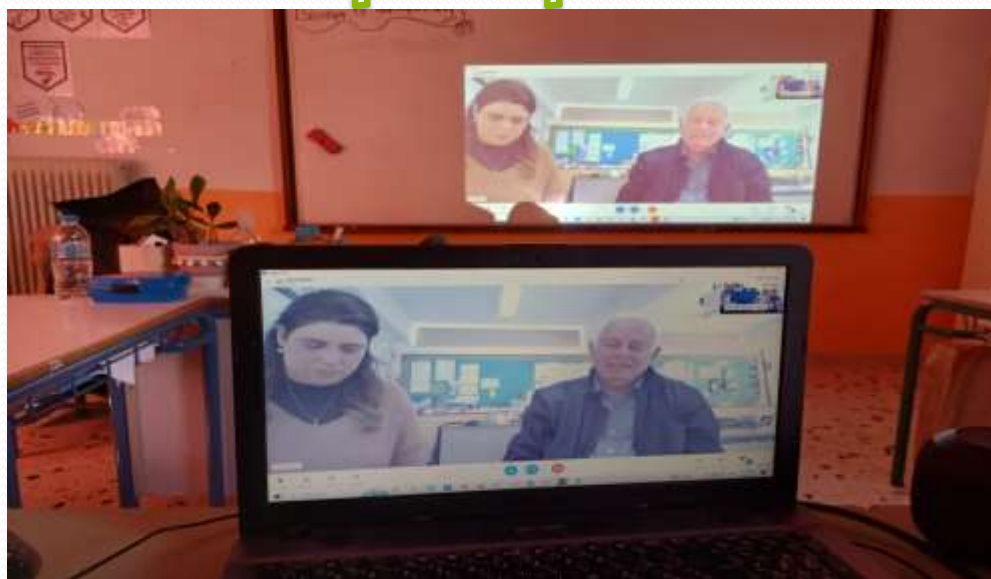

Γνωρίζουμε έναν από τους 12 στρατιώτες τον Νίκο Νικολάου

Μετά από τόσα χρόνια
ο θυμός μου έφυγε

... και του παίρνουμε συνέντευξη

Κύριε Νίκο, σας ευχαριστούμε που είσαστε κοντά μας σήμερα διαδικτυακά και ελπίζουμε να σας γνωρίσουμε και από κοντά. Μάθαμε για την ιστορία σας και θα θέλαμε πρώτα να σας ρωτήσουμε πώς ήταν η ζωή στη σπηλιά;

Ήταν πάρα πολύ δύσκολα. Είχε λάσπες, υγρασία και νυχτερίδες. Με λίγα λόγια ήταν φριχτά.

Θα θέλατε να γυρίσετε πάλι σε εκείνον τον τόπο;

Κάθε χρόνο στις 6 Αυγούστου που είναι η επέτειος που εγκλωβιστήκαμε στη Λάπηθο αισθάνομαι την ανάγκη να πάω στον τόπο που πέρασα πολλά βάσανα. Έτσι πηγαίνω και βλέπω. Τη σπηλιά όμως την έχουν κλείσει οι Τούρκοι με μπετόν. Δεν μπορείς να μπεις μέσα. Μόνο βλέπεις τον τόπο που έζησες εκεί για ένα μήνα. Πάμε και με άλλους από τους δώδεκα περισσότερο σαν προσκύνημα.

Τι αισθάνεστε για την κυρά Φροσύνη;

Η κυρά Φροσύνη την πρώτη νύχτα που μας είχαν εγκλωβίσει οι Τούρκοι στη Λάπηθο μας βρήκε στον δρόμο, μας μάζεψε και μας πήρε στο σπίτι της. Ο κίνδυνος γι' αυτήν ήταν πολλά πολλά μεγάλος, διότι φύλαγε δώδεκα στρατιώτες Ελληνοκύπριους και υπήρχεν η πιθανότητα αν την ανακάλυπταν να την σκοτώσουν.. Η κυρά Φροσύνη μας φρόντιζε κάθε μέρα. Το μεσημέρι μας έφερνε φαγητό που μας έφτανε και για το βράδυ.. Ήταν το καθημερινό της μέλημα. Το βράδυ μας έλεγε να πηγαίνουμε σε κάποια από τα λεηλατημένα καταστήματα και να φέρνουμε τρόφιμα για να μας μαγειρέψει. Ήξερε ποια καταστήματα είχαν ανοίξει οι Τούρκοι. «Να πάτε στον τάδε. Έχει μύλο. Φέρτε μου αλεύρι να σας κάνω ψωμιά».

Ποια ήταν τα συναισθήματά σας όταν ήσασταν κρυμμένοι;

Το μόνο που σκεφτόμαστε ήταν για τη ζωή μας και τους γονείς μας. Δεν υπήρχε δυνατότητα να επικοινωνήσουμε. Οι γονείς μου με είχαν για αγνοούμενο και θεωρούσαν ότι είχα σκοτωθεί. Για δύο μήνες δεν ήξεραν τίποτα.

Πώς σας φαινόταν ότι υπήρχε πιθανότητα να μην ξαναδείτε τους δικούς σας;

Ναι, υπήρχε σοβαρή μια τέτοια πιθανότητα. Όταν μας συνέλαβαν μου ρίξαν μια σφαίρα και ήμουν τυχερός που δε με βρήκε σε κάποιο ζωτικό όργανο, αλλά στο πόδι.

Το σπίτι της κυρά Φροσύνης ήταν κοντά; Και αν θέλατε κάτι έκτακτα πώς επικοινωνούσατε;

Το σπίτι της ήταν ακριβώς απέναντι από τη σπηλιά. Η κυρά Φροσύνη ήταν πολύ οργανωμένη. Είχε τις ώρες της. Ερχόταν πίσω από τη σπηλιά και φώναζε για παραπλάνηση. «Κώστα, πού είσαι;». Μας άφηνε το φαγητό και έφευγε. Σε κάτι έκτακτο, όπως να είχε αλεύρι να κάνει πίτες, ερχόταν, λαλούσε ένα όνομα και έφευγε. Εμείς καταλαβαίναμε και το φέρναμε. Δεν μας παρουσιαζόταν για να μην μας προδώσει.

Κάποιοι στρατιώτες αρρώστησαν όσο ήσασταν στη σπηλιά;

Στη σπηλιά ήμασταν ένα μήνα και δεν αρρώστησε κανείς παρά τις κακουχίες που περάσαμε. Αργότερα όμως, επειδή είχαμε κρατήσει όλη την υγρασία παρουσιάστηκαν κάποια προβλήματα υγείας.

Φοβόσαστε μέσα στη σπηλιά;

Φυσικά και φοβόμασταν. Είμαστε 18 χρονών νεαροί, μόλις είχαμε βγει από το σχολείο και πήγαμε στο στρατό. Μπορεί να σας πω ότι κινδυνέψαμε πάρα πολλές φορές. Είμαστε στη σπηλιά και περνούσαν Τούρκοι απέξω. Ήταν όμως θεϊκόν θέλημα που δεν είχαν δει την τρύπα της σπηλιάς.

Όταν σας έπιασαν προσπαθήσατε να ξεφύγετε;

Είχαμε βγει έξω από τη σπηλιά και πήγαμε σε ένα περιβόλι. Ήταν μεσημέρι για να καθήσομεν να φάμε. Θυμάμαι την ημέραν εκείνη μας είχε κάνει φασόλες κόκκινες και κάτσαμεν κάτω από τα δέντρα. Μόλις εφάμεν μπήκαν στο περιβόλι οι Τούρκοι. Πήγαμεν να κρυφτούμε, άλλοι πίσω από τα δέντρα, άλλοι πάνω σε αυτά. Εγώ κρύφτηκα μαζί με άλλους δύο. Οι Τούρκοι πυροβόλησαν. Είχαμε δύο τραυματισμούς. Εμένα δεν με συνέλαβαν. Ξεκίνησε να νυχτώνει και κάποιοι μας ενημέρωσαν να παραδοθούμε γιατί θα μας σκότωναν. Τη στιγμή εκείνη φωνάξαμε ότι ερχόμαστε να παραδοθούμε. Εμένα με τραυμάτισαν στο πόδι.

Τους άλλους στρατιώτες τους γνωρίζατε από πριν;

Καθόλου. Η γνωριμία ήταν τυχαία. Βρεθήκαμε μια ημέρα πριν καταλάβουν τη Λάπηθο οι Τούρκοι. Είχαμε πάει εκεί να υποστηρίξουμε τον τόπο.

Ζουν σήμερα οι συναγωνιστές σας που ήσασταν μαζί στη σπηλιά;

Ζουν στις ελεύθερες περιοχές εκτός από έναν που σκοτώθηκε σε τροχαίο δυστύχημα. Μάλιστα κάθε χρόνο στο μνημόσυνο της κυρά Φροσύνης και μετά την εκκλησία πηγαίνουμε στο Λήδρα Παλλάς για κατάθεση στεφάνου.

Έχετε καλές σχέσεις με τους υπόλοιπους δέκα;

Βέβαια, ναι. Πριν 15 ημέρες βρεθήκαμε μάλιστα σε συνεστίαση των αιχμαλώτων.

Πέστε μας κάτι και για την εισβολή των Τούρκων το 1974.

Στην εισβολή εγώ ήμουν ήδη στρατιώτης. Υπηρετούσα τη θητεία μου ένα χρόνο. Πέντε μέρες πριν την εισβολή έγινε το πραξικόπημα κατά του Μακάριου. Εμείς ως στρατιώτες ήμασταν έξω από την μονάδα μας στη Λευκωσία για να προσέχουμε τους πραξικοπηματίες. Ξεκίνησαν οι βομβαρδισμοί και εμείς δεν ήμασταν εκεί που θα έπρεπε. Αν ήμασταν παρόντες στα φυλάκια στην Κερύνεια θα ήταν πάρα πολύ δύσκολο οι Τούρκοι να μπουν στην Κύπρο.

Όταν σας συνέλαβαν οι Τούρκοι, τι έγινε μετά; Την κυρά Φροσύνη την έπιασαν;

Την ημέρα που μας συνέλαβαν μας έκλεισαν στο κάστρο της Κερύνειας. Εκεί έμαθα ότι έφεραν και την κυρά Φροσύνη. Εγώ δεν την είδα. Έμαθα ότι έμεινε το βράδυ σε κελί και την επομένη την πήγαν στο μέρος που μας είχαν συλλάβει για να τους δείξει τα όπλα μας. Εμείς τα είχαμε κρύψει σε κάποιο σημείο και τα βρήκαν. Τότε τη βασάνισαν, τη χτύπησαν, της έσκισαν τα ρούχα, την έδεσαν πίσω από ένα αυτοκίνητο και την τραβούσαν μέσα στους δρόμους. Τα βασανιστήρια ήταν πολλά, αλλά ήταν δυνατή και άντεξε παρότι ήταν 75 ετών.

Αν μιλούσατε τώρα στην κυρά Φροσύνη, τι θα της λέγατε;

Το πιο μεγάλο ευχαριστώ! Η κυρά φροσύνη ήθελε να ζήσει την μετέπειτα ζωή της με εμάς τους δώδεκα. Το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου το μοιραζόταν με εμάς σαν να ήμασταν τα παιδιά της. Ήταν χήρα και εξασκούσε το επάγγελμα της μαίας. Θυμάμαι χαρακτηριστικά ένα περιστατικό που μας είχε πει όταν συναντιόμαστε. Ένα πρωί άναψε το φούρνο της για να ψήσει ψωμί για μας. Ένας Τούρκος αξιωματικός και άλλοι στρατιώτες μπήκαν στο σπίτι και τη ρώτησαν τι ψήνει στο φούρνο. «Κάνω ψωμιά, δεν θέλω να πεθάνω της πείνας» τους απάντησε. «Όχι, να σβήσεις το φούρνο, δεν χρειάζεσαι πολλά ψωμιά εσύ», την πρόσταξαν. Μετά από τις κουβέντες που αντάλλαξαν βρέθηκε η Ευφροσύνη να έχει ξεγεννήσει τον Αξιωματικό γιατί καταγόταν από ένα χωριό κοντά στη Λάπηθο και την άφησαν ήσυχη. Τις μαίες τις είχαν σε μεγάλην εκτίμηση. Μια παροιμία της Κύπρου λέει: «Στον δάσκαλο, στον ιερέα του χωριού και στην μαμού (μαία) όσα δώρα και να κάνεις δεν ξεχρεώνεις γιατί είναι σαν να τους έχεις υποχρέωση σε όλη σου την ζωή».

Πώς επιστρέψατε μετά την αιχμαλωσία;

Η μαμάκα στο σπίτι έφτιανε πίτες στον Άγιο Φανούριο για να με φανερώσει. Το προηγούμενο βράδυ της ημέρας που απολύθηκα ο μπαμπάς μου είχε δει όνειρο τον Άγιο Φανούριο που του έλεγε ότι ο Νίκος θα έρθει. Εκεί που περίμεναν άκουσαν την πόρτα και κάποιος χωριανός τους είπε ότι ο Νίκος είναι στο νοσοκομείο στη Λευκωσία και να πάτε να τον δείτε. Ήρθαν στο νοσοκομείο και ο γιατρός τους είπε ότι έπρεπε να μείνω για περαιτέρω έλεγχο και εξετάσεις. Στην επιμονή τους και επειδή είχαν δύο μήνες να με δουν τους επέτρεψαν να με πάρουν και την ερχόμενη Δευτέρα θα επέστρεφα για τις εξετάσεις. Το Σαββατοκύριακο γύρισα στο χωριό μου την Ορούντα όπου είχε μαζευτεί κόσμος στην πλατεία της εκκλησίας. Μάλιστα, όταν ήρθα, χτύπησαν και τις καμπάνες.

Όταν οι άνθρωποι σας βλέπουν στο δρόμο γνωρίζουν ότι ήσασταν ένας από τους δώδεκα;

Όσοι με γνωρίζουν προσωπικά το ξέρουν. Υπάρχουν και πολλοί άλλοι που έχουν δει εμένα και τους υπόλοιπους στην τηλεόραση, επειδή έχουν γίνει πολλά αφιερώματα για την κυρά Φροσύνη. Στην Κύπρο, και όχι μόνο, είναι ξακουστή για το έργο της. Μάλιστα έχουν γραφτεί και βιβλία.

Μετά από τόσο χρόνια που έχουν περάσει, πώς νιώθετε εσείς για τους Τούρκους;

Μετά από τόσα χρόνια ο θυμός μου έφυε. Τώρα τα λόγια είναι περιττά. Δεν μπορούμε να τα βάλουμε με τους Τούρκους. Προσπαθούμε με κάθε τρόπο να συμφιλιωθούμε και να ζήσουμε εμείς, τα παιδιά μας, τα εγγόνια μας και οι επόμενες γενιές ειρηνικά. Δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι το διαφορετικό ως Ελληνοκύπριοι απέναντι στην Τουρκία.

Ο κύριος Νίκος Νικολάου είναι σήμερα 69 ετών. Ζει με την οικογένειά του στην Ορούντα και είναι Αντιπρόεδρος του Κοινοτικού Συμβουλίου του χωριού. Ήταν ιδιαίτερα πρόθυμος να μας μιλήσει και τον ευχαριστούμε πολύ. Σε μια επόμενη επίσκεψή μας στην Κύπρο μας υποσχέθηκε ότι θα μας πάει στη Λάπηθο και στο σημείο που είναι το σπίτι της κυρά Φροσύνης και η σπηλιά δίπλα.

Η ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΤΟΥ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ

Η κυρά της Λαπήθου

Της ζήτησαν βοήθεια οι δώδεκα

στρατιώτες

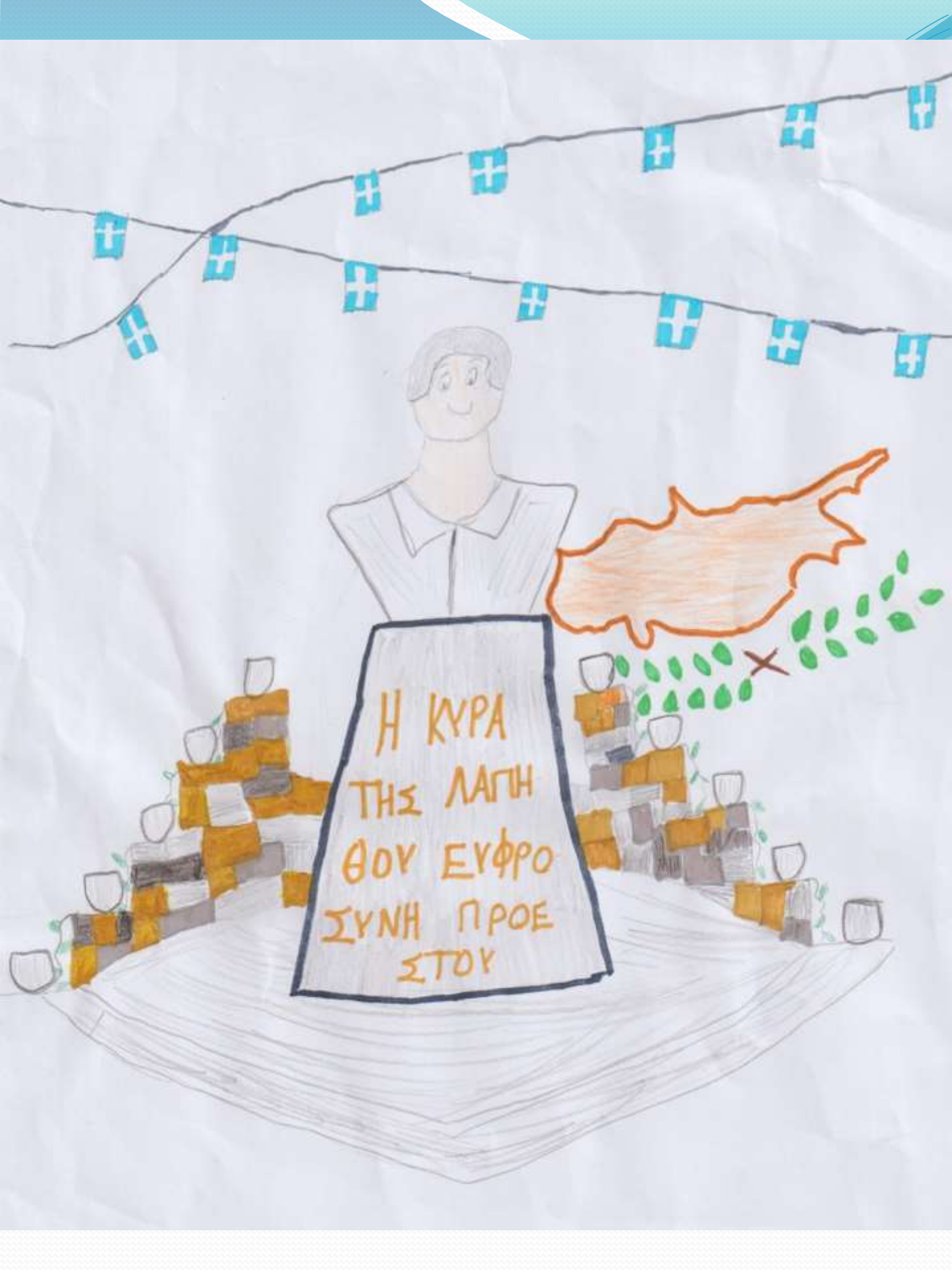
τους έκρυψε σε μια σπηλιά
χωρίς να αρνηθεί, πριν γίνει
αντιληπτή.

Τρόφιμα τους πήγαινε νερό και
άλλα τόσα.

Μέχρι που την κατάλαβαν οι
Τούρκοι οι εχθροί
στα χέρια τους υπέφερε με θάρρος
και στοργή.

Η κυρά Φροσύνη
της Λαπήθου η μνήμη.

Η ΚΥΡΑ
ΤΗΣ ΛΑΓΗ
ΘΟΥ ΕΥΦΡΟ
ΣΥΝΗ ΠΡΟΕ
ΣΤΟΥ

«.....Γείτονες που στους κόλπους σου έρχονταν να χορτάσουν
τα πάθη τους τ' αχόρταγα, να πιουν, να ξεδιψάσουν.

Κι έρχονταν όλο έρχονταν αιώνες και φεγγάρια
όλες του κόσμου οι φυλές κι εσύ, γυναίκα κι' άντρας.
Που μια ζωή στο δρόμο κομμάτια να τους θρέφεις.
Μα κείνοι, όλο θέλανε κι άλλο κομμάτι κι άλλη γη.
αδύνατη η ανάπαυση σ' αυτή τη μεριά τη μαγική,
σ' αυτή τη μεριά του κόσμου».

ΚΥΠΡΙΑΚΟ
Αλέξια Βασιλείου

